

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

ХУАН ЧАНХАО

УДК 378.147:784(043.3)

**МЕТОДИКА ВОКАЛЬНОГО НАВЧАННЯ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ
НА ЗАСАДАХ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ**

13. 00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
САВЧЕНКО Регіна Анатоліївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського,
професор кафедри теорії та методики музичної освіти
хорового співу і диригування.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
ОВЧАРЕНКО Наталія Анатоліївна,
Державний вищий навчальний
заклад "Криворізький державний
педагогічний університет",
професор кафедри методики музичного
виховання, співу і хорового диригування;

;

кандидат педагогічних наук, доцент
МЕРЕЖКО Юлія Валеріївна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувачка кафедри академічного та
естрадного вокалу.

Захист відбудеться 10 квітня 2018 року о 16.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 10 березня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.І. Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Реформування системи освіти України і Китаю актуалізує проблему особистісно - професійного становлення високо кваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців мистецької сфери, творчий та інтелектуальний розвиток яких є обов'язковою умовою для здійснення інноваційної діяльності. У цьому контексті особливого значення набуває підвищення професіоналізму викладачів мистецьких дисциплін, що відповідає запитам сучасного життя.

Формування ключових компетентностей фахівця може розглядатися сьогодні як компонент особистісно-орієнтованої парадигми освіти, концептуальної схеми, моделі постановки та вирішення педагогічних проблем, де визначається унікальна сутність кожної особистості (О.Хуторської). Найважливішими ознаками особистісно-орієнтованого навчання вчені вважають уміння організувати навчання одночасно на різних рівнях складності, утвердження всіма засобами цінності емоційного благополуччя, позитивного ставлення до світу, тобто внутрішньої мотивації (О. Савченко). Навчання має ґрунтуватися на суб'єктності студента як суб'єкта учіння, визнання за ним права на самовизначення і самореалізацію в навчально-пізнавальній діяльності, що передбачає пристосування освіти до нього, а не навпаки, як у традиційному навчанні. Це вимагає кардинальної зміни мети й ціннісних орієнтацій освітнього процесу, оновлення змістового компонента і його гуманітаризації, перебудови технології та її гуманізації й демократизації, зміни методики діяльності педагога та розширення в ній технології співробітництва, коригування характеру навчально-пізнавальної діяльності студента як суб'єкта навчального процесу. Мета такого навчання – гармонійне формування і всебічний розвиток особистості громадянина, повне розкриття його творчих сил, набуття власного «Я», неповторної індивідуальності.

Для обґрунтування проблеми особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя базовиміє педагогічні дослідження І. Беха, С. Вершловського, Е. Зеєра, В. Кравцова, В. Радула, В. Сластьоніна та ін. Окремі аспекти професійної підготовки вчителя музики висвітлено в працях Е.Абдулліна, Л. Арчажнікової, Г. Дідич, Л. Коваль, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької та ін. Проблема професійно-особистісного становлення вчителів мистецьких дисциплін присвячені дисертаційні дослідження Я.Сверлюка, В.Орлова, Петеліна та ін.

Аналіз робіт з проблеми вокального навчання студентів свідчить, що їх зміст певною мірою стосується викладачів навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців до виконавської діяльності. Так, в працях китайських (Вей Лімін, Сюй Дін Чжун, Ціо Лі, Ма Ге Шунь, Ма Цзюнь, Сі Даофен, Ян Хун Нянь та ін.), українських авторів (В.Антонюк, Б.Гнидь, Н.Гребенюк, Л.Дмитрієв, А.Саркісян, Ю.Юцевич та ін.) розглядаються загальні проблеми вокально-виконавського мистецтва. Крім того,

дослідниками порушуються питання оволодіння вокальною виконавською технікою (Н.Гребенюк, В.Багадуров, В.Ємельянов, Л.Дмитрієв, К.Матвєєва, А.Менабені, Ю.Мережко, В.Морозов, А.Саркісян, а також Гу Юй Мей, У Лін Фень, Чжен Сяо Ін, Чжоу Чжен Сун та ін.), відпрацьовані методи та прийоми формування вокальних умінь та навичок. У роботах з теорії та методики музичного навчання (Л. Василенко, Л. Гавриленко, Т. Жигінас, Л.Каменецька, О.Матвєєва, Н.Овчаренко, Є.Проворова, Л. Тоцька, О.Прядко, Г.Саїк, З.Софроній, Ван Лей, Вей Лімін, Лінь Хай, Ма Цзюнь, Сі Даофен, Цзінь Нань, Чжай Хуань та ін.) розкрито питання методичної підготовки майбутніх учителів музики до співацької діяльності з учнями.

Аналіз наукової літератури показав, що в галузі музичної педагогіки сформований великий ресурс досліджень, які акумулюють способи і методи активізації творчого потенціалу студентів різних музичних спеціальностей – майбутніх учителів музики, інструменталістів, хормейстерів, композиторів (М. Арановський, Л. Баренбойм, Л. Вахтель, Л. Ержемский, К. Мартінсен, А. Сохор, Т. Челишева, Г. Ципін та ін.). Проведені дослідження зробили істотний внесок у вивчення проблеми становлення і розвитку професійної майстерності педагога-музиканта.

Разом з тим, зростаюча потреба в підготовці висококваліфікованого фахівця - музиканта супроводжується незадоволеністю результатами освітнього процесу, який не забезпечує всебічного творчого розвитку студентів. Так, на сьогодні залишається мало дослідженою проблема вокального навчання студентів на особистісно-орієнтованих засадах. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів музики потребує виявлення механізмів становлення ціннісно-сміслової сфери особистості в процесі вокального навчання, обґрунтування умов особистісно-професійного саморозвитку, реалізації педагогічного потенціалу самостійної творчої діяльності.

Отже, про затребуваність дослідження вокального навчання студентів на особистісно-професійних засадах свідчать, з одного боку, запити соціальної практики, а з іншого – їх недостатня теоретична і емпірична розробленість. Виявлені суперечності зумовили вибір теми дисертаційної роботи: *«Методика вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова з проблеми «Зміст, форми, методи і засоби вдосконалення підготовки вчителів музики». Тему дослідження затверджено Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 4 від 01 грудня 2016 року).

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику вокального навчання майбутніх

учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

Об'єкт дослідження – процес фахового навчання студентів факультетів мистецтв вищих навчальних закладів.

Предмет дослідження – методичні основи формування особистісно-професійної сфери майбутніх учителів музики у вокальному навчанні.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукової літератури вивчити стан розробленості проблем вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

2. Розкрити особистісно-професійний потенціал вокального навчання в освітньому просторі закладів вищої освіти.

3. Обґрунтувати концептуальні основи вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу: методологічні підходи, педагогічні принципи та умови.

4. Визначити критерії та рівні особистісно-професійного становлення студентів у процесі вокального навчання.

5. Розробити організацій - методичну модель особистісно-професійного становлення студентів, обґрунтувати поетапну методику вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-професійного підходу та експериментально перевірити її ефективність.

Обґрунтованість та достовірність отриманих наукових результатів забезпечується застосуванням **методів дослідження: теоретичного та емпіричного рівнів:** аналіз та узагальнення філософської, мистецтвознавчої, психолого-педагогічної літератури, систематизація, класифікація та інтерпретація отриманих теоретичних та експериментальних даних, вивчення педагогічного досвіду в системі музично-педагогічної освіти; методи масового збору інформації (опитування, бесіда, інтерв'ю, психолого-педагогічне спостереження), констатувальний, формувальний експерименти; методи якісного та кількісного аналізу результатів експерименту, математичної статистики тощо.

Наукова новизна дисертації полягає в цілісному аналізі теоретичного та практичного дослідження методики вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

Вперше:

- *науково обґрунтовано* положення про можливість становлення особистісно-професійної сфери майбутніх учителів музики в процесі вокального навчання;

- *розроблено* сутність, зміст, компонентну структуру, методичні підходи, принципи, педагогічні умови, комплекс методів і прийомів вокального навчання студентів на засадах особистісно - орієнтованого підходу;

- *розроблено* методику вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу, спрямовану на їх особистісно-професійне становлення; критерії та показники сформованості особистісно-професійної сфери студентів.

Уточнено зміст понять «вокальне навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно - орієнтованого підходу» та «особистісно - професійне становлення» студентів у вокальному навчанні.

Подальшого розвитку набули: засоби комплексної діагностики стану розвитку особистісно-професійної сфери студентів, умови реалізації принципів особистісно-професійного становлення у вокальному навчанні на факультетах мистецтв ВНЗ.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали наукові ідеї в галузі філософії, педагогіки, психології, мистецтвознавства: положення сучасної філософії про необхідність гуманістичного розвитку особистості (В. Андрущенко, І. Бех, Г. Волинка, І. Зязюн, С. Клепко, В. Кремінь та ін.); психологічні концепції розвитку особистості (Л. Виготський, Г. Тарасов, Б. Теплов та ін.); ідеї особистісно-орієнтованого навчання (І. Бех, В. Давидов, Д. Ельконін та ін.); дослідження особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя (С. Вершловський, Е. Зеєр, В.Кравцов, В.Радул, В.Сластьонін та ін.), зокрема педагогів мистецьких дисциплін (Я.Сверлюк, В. Орлов, А. Петелін та ін.); психолого-педагогічні аспекти формування творчої особистості (Б. Анан'єв, Д. Ж. Гілфорд, З. Левін, К. Роджерс, С.Рубінштейн, С. Сисоєва, Б. Теплов та ін.); дослідження здатності особистості до саморозвитку і самоактуалізації (К. Абульханова-Славська, В. Бехтерєв, Л. Божович, Н.Лейтес, А. Маслоу, К. Роджерс, Ф. Флак, Е Фромм та ін.); дослідження конгруентності як значимої якості творчого саморозвитку особистості (Г.Андрєєва, М.Богомолова, Роджерс, П. Тапненбаум, Л. Фестінгер, Ф. Хайдер та ін.); теоретичні та методичні дослідження проблем вокального навчання студентів (В.Антонюк, Б.Гнидь, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв, В.Ємельянов, М. Маруфенко, А. Менабені, Ю. Мережко, В. Морозов, Г. Струве, Т. Стулова, В. Тевлина, И.Вуликів, Ю. Юцевич, І. Ярославцева, Вей Лімін, Сюй Дін Чжун, Цю Лі, Ма Ге Шунь, Ма Цзюнь, Сі Даофен, Ян Хун Нянь та ін.); дослідження методичної підготовки майбутніх учителів музики до співацької діяльності з учнями (Л. Василенко, Л. Гавриленко, Л. Каменецька, О. Матвєєва, Л. Тоцька, Н. Овчаренко, О. Прядко, Г. Саїк, Ван Тяньці, Вей Лімін, Лінь Хай, Ма Цзюнь, Сі Даофен, Цзінь Нань, Чжай Хуань та ін.).

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в освітній процес факультетів мистецтв вищих навчальних закладів методики вокального навчання студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу. Матеріали теоретичного та експериментального розділів дослідження можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів мистецтв у процесі вокальної підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей; в системі післядипломної освіти вчителів музики; при розробці програм, спецкурсів, посібників з теорії та методики вокального навчання.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні теоретичні положення, результати дослідження обговорювались та здобули схвальну оцінку на всеукраїнських та міжнародних конференціях:

Міжнародній науковій конференції «Мистецька освіта: від спадкоємності епох до новітніх технологій» (м. Мелітополь 2014 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Мистецька освіта XXI століття: виклики сьогодення» (Кіровоград, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогічні ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти», присвяченій 160-річчю від дня народження С. Русової (Чернігів 18-19 лютого 2016 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (Київ, 14-15 квітня 2016 року); Міжнародних читань пам'яті Анатолія Авдієвського (м. Київ, 23-25 квітня 2017 року); щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько - викладацького складу аспірантів і докторантів НПУ імені М.П. Драгоманова (Київ, 2015-2017).

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/1583 від 20.09. 2017 р.), факультету мистецтв та хореографії ДЗ«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 1938/1703 від 13.09 2017 р.); на кафедрі музики Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича (довідка № 17/15- 2892 від 03.10. 2017 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження висвітлені в 7 публікаціях автора, з яких 5 – у наукових фахових виданнях України, 1 – в іноземному виданні у співавторстві.

Особистий внесок здобувача полягає у визначенні структури вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу, основних принципів особистісно-професійного становлення студентів.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел до кожного розділу, загальних висновків, додатків. Загальний обсяг дисертації складає 193 сторінки. Обсяг основного тексту –165 сторінок. В роботі подано 9 таблиць, 3 рисунка, що разом з додатками становлять 17 сторінок. Список використаних джерел охоплює 154 найменування, з них 17 – іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічні засади, методи, етапи дослідження, розкрито його наукову новизну, теоретичне та практичне значення, висвітлено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження в практику діяльності вищих навчальних закладів.

У **першому розділі** – «*Теоретичні основи особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя музики у процесі вокального навчання*» – представлено результати аналізу науково-методичних проблем вокального

навчання майбутніх учителів музики; обґрунтовано актуальність використання особистісно-орієнтованого підходу як теоретичної основи методики вокального навчання студентів.

Аналіз науково-методичних проблем з вокального навчання студентів показав, що вокальна підготовка є важливою складовою професійно-особистісного становлення майбутнього вчителя музики, спрямованою на формування його професійних якостей, художньо-естетичного смаку, здатності до художньо-творчої діяльності. З'ясовано, що вокальне навчання впливає на формування мотиваційної установки майбутнього вчителя щодо занять вокалом; розвиток його вокально-технічних і художньо-виконавських умінь та навичок; формування оцінювально-аналітичних умінь; забезпечує засвоєння науково-теоретичної бази знань з питань вокальної педагогіки; дотримання норм та правил охорони співацького голосу. Встановлено, що методика вокального навчання майбутніх учителів музики має передбачати формування навичок усвідомленого координування вокальної діяльності студентів, що забезпечує чітке усвідомлення основних закономірностей вокального процесу, розвиток навичок самодіагностики та самоаналізу власного співацького процесу, досконале оволодіння комплексом вокально-технічних навичок.

У межах дослідження вокальне навчання на засадах особистісно-орієнтованого підходу розглядається як складний процес оволодіння технічними можливостями голосу в поєднанні з використанням засобів виразності для створення яскравого художньо-музичного образу у вирішенні складних виконавських та музично-педагогічних завдань; це особливий вид індивідуальної навчально-виховної роботи студентів, яка здійснюється як суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача та студента і характеризується високим ступенем активності пізнавальних і виховних процесів, а також є засобом підвищення ефективності професійної самопідготовки, самовиховання й самореалізації майбутніх фахівців.

Специфіка педагогічної діяльності ставить перед учителем музики ряд вимог до його особистості, які в педагогічній науці визначаються як *особистісно-професійне становлення*. Особистісно-професійне становлення включає в себе розвиток самосвідомості, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, побудову еталонів у вигляді ідеального образу професіонала, і відбувається на основі виявлених складових особистісно-професійної сфери педагога-музиканта.

Розкрито зміст процесу становлення особистісно-професійних якостей педагога-музиканта; обґрунтовано роль творчого начала в процесі становлення і розвитку особистості педагога-музиканта; розкрито основні напрямки розвитку творчого потенціалу особистості в процесі вокальних занять. Встановлено, що процес становлення особистісно-професійних якостей педагога-музиканта може бути організований на основі актуалізації творчого потенціалу в процесі творчої діяльності, що дозволить формувати осмислене і багатоспектральне ставлення студентів до світу, потребу творчого прояву як властивості особистості (А. Куракін, Х. Лій-Метс,

Л.Новікова). Особливого значення набуває така якість особистості, як конгруентність (К. Роджерс, Ч. Осгуд, П. Танненбаум, Ф. Хайдер, Л. Фестінгер), що розглядається як цілісність, самоузгодженість особистості взагалі. Конгруентність забезпечує у майбутнього фахівця розвиток здібностей адекватного самоаналізу і самобудови, досягнення стійкого відчуття внутрішнього балансу і свободи, що є умовою особистісно-професійного становлення.

Спираючись на класифікаційну структуру діяльності (за М.Каганом), визначено *структуру* особистісно-професійного становлення майбутнього учителя музики у вокальному навчанні, що охоплює чотири складові: *ціннісно-орієнтаційний, пізнавальний, перетворюючий та комунікативний* компоненти. Ціннісно - орієнтаційний компонент спрямовується на формування у майбутніх учителів музики адекватних загальнолюдських норм життя, відносин до основних цінностей, сформованих людством протягом історичного розвитку. Пізнавальний компонент виражає специфіку взаємодії пізнання музичного мистецтва і особистісно-пізнавальної галузі та пов'язаний з накопиченням педагогічного та естетичного досвіду. Перетворюючий компонент відображає складний комплекс видів діяльності, об'єднаних загальною властивістю істотної зміни, перетворення раніше отриманих явищ і якостей. Комунікативний компонент пов'язується з урахуванням конкретних умов, індивідуальних особливостей об'єкта комунікації, що виключає прийняття стандартних рішень і передбачає творчий підхід.

У **другому розділі** – «*Методичні основи вокального навчання студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу*» – визначено теоретичні підходи, педагогічні принципи та умови особистісно-професійного становлення студентів у процесі вокального навчання; висвітлено організаційно-методичну модель особистісно-професійного становлення майбутніх учителів музики в процесі вокального навчання на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

У результаті аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано, що для особисто-професійного становлення майбутніх учителів музики необхідно реалізовувати *компетентнісний* (розглядається як симбіоз традиційних підходів: діяльнісного, культурологічного, індивідуально-диференційованого та ін.) та *особистісно-орієнтований* підходи, що утворюють складну систему, яка характеризується їх співвідношенням та взаємозалежністю. На основі аналізу означених підходів обґрунтовано думку про їх глибинну внутрішню єдність, взаємозв'язок, взаємодоповненість, компліментарність і можливість реалізації та вирішення завдань дослідження.

Виокремлено такі *принципи* вокального навчання студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу: зв'язок теоретичних знань з практикою; взаємодія чуттєво - наочних засобів; розвиток активності і творчої

самостійності студентів; педагогічний супровід розвитку вокальних умінь та навичок студентів; організація концертної діяльності на основі ціннісних орієнтацій на просвітницьку діяльність.

Обґрунтовано *педагогічні умови* особистісно-професійного становлення студентів у процесі вокального навчання на засадах особистісно-орієнтованого підходу: когнітивні – умови, при яких інтенсифікується процес засвоєння знань; аксіологічні – умови, при яких стимулюються мотиваційні механізми навчання і активно формується ціннісне ставлення і установка на саморозвиток; практико орієнтовані – умови, що спрямовані на створення навчально-розвиваючих моделей професійної (в даному випадку – вокально-виконавської) діяльності, актуалізацію навчального співробітництва, розвиток комунікативної свободи.

Розроблено модель особистісно - професійного становлення майбутнього учителя музики у вокальному навчанні на засадах особистісно-орієнтованого підходу (Рис. 1). Модель виступає як цілісне, кероване, полікомпонентне, відкрите для зовнішнього середовища утворення, що відображує навчальний процес і функціонує в разі узгодження його окремих компонентів. Структура моделі складається з таких складових: мети, методологічних підходів, принципів, умов, компонентів, критеріїв, методів, етапів, кінцевого результату, зміст яких структурно представлено відносно проблеми, що досліджується. Очікуваним результатом визначено особистісно - професійне становлення майбутніх учителів музики у процесі вокального навчання.

Обґрунтовано *критерії та показники* особистісно-професійного становлення майбутніх учителів музики в процесі вокального навчання на засадах особистісно-орієнтованого підходу:

1) ступінь фізичного самовдосконалення студентів у процесі вокального навчання з показниками: здатність до тривалої затримки дихання; здатність до здійснення енергійного, глибокого вдиху і спокійного повільного видиху; здатність до здійснення глибокого діафрагмального дихання в стані спокою та в процесі руху; здатність до тривалого, рівного видиху, що супроводжується контролем за щільністю і спрямованістю повітряного потоку;

2) міра соціально-громадської спрямованості вокального навчання студентів з показниками: усвідомлене прагнення студентів до участі в шефській та благодійній діяльності; активна позиція студента, бажання обговорити з колегами і педагогом нюанси виступу, зрозуміти причину можливих помилок та усунення їх; прагнення студентів до створення благодійних проектів;

3) ступінь вокально-виконавської майстерності з показниками: сформованість компетенцій у вокальному виконавстві; активність студентів у концертній діяльності; готовність до творчої самореалізації у вокально-виконавській діяльності.

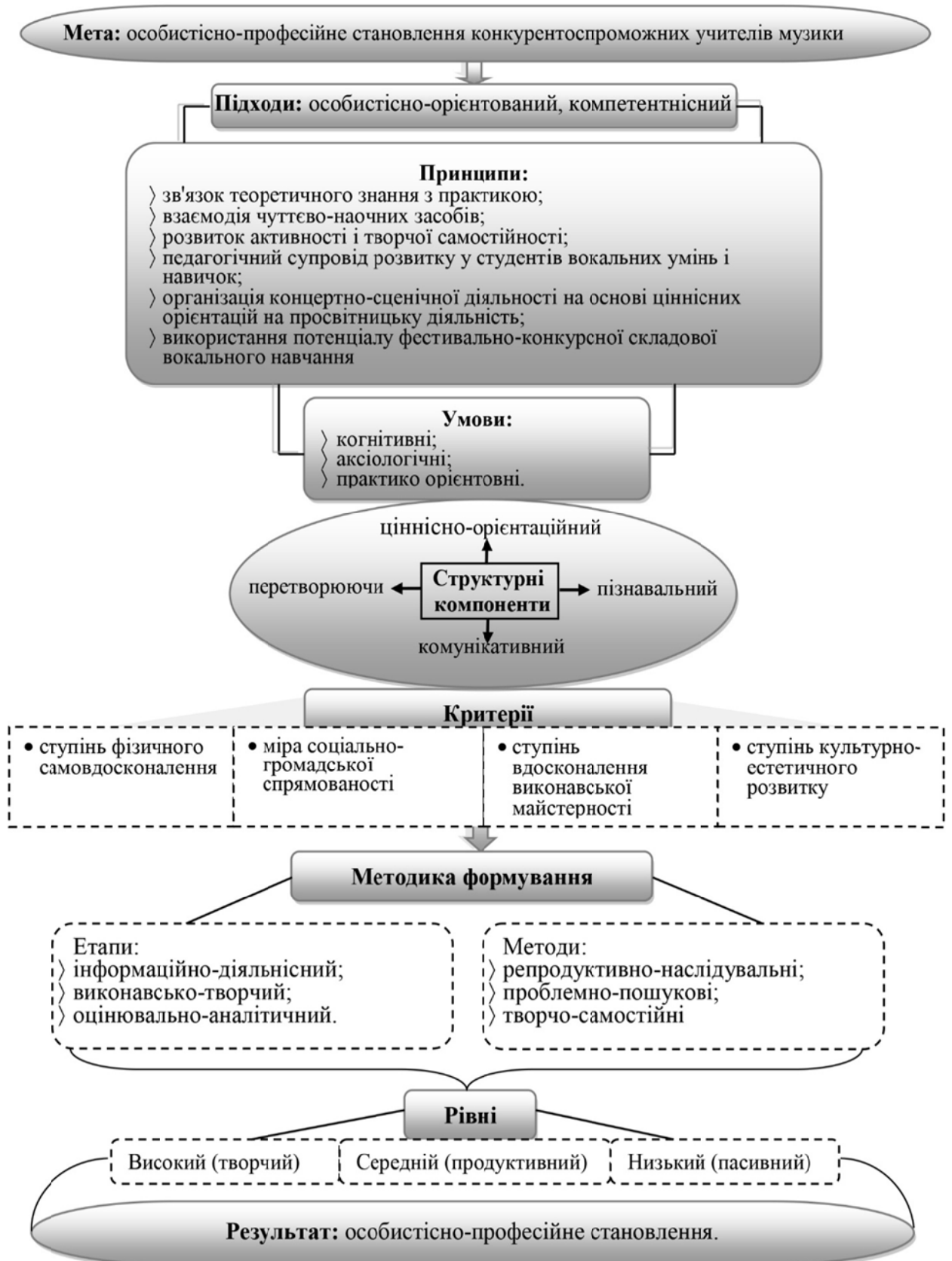

Рис.1. Організаційно-методична модель особистісно-професійного становлення майбутніх учителів музики в процесі вокального навчання на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

4) ступінь культурно-естетичного розвитку студентів з показниками: культурний кругозір; творчий простір студента.

У **третьому розділі** – «*Експериментально-дослідна робота з вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу*» – розкрито хід і результати констатувального та формувального експериментів; описано методику вокального навчання майбутніх учителів на засадах особистісно-орієнтованого підходу, спрямовану на особистісно-професійне становлення студентів; подано результати її впровадження.

Констатувальний етап експериментальної роботи дозволив виділити три рівні особистісно-професійного становлення студентів у процесі вокального навчання; високий (творчий), середній (продуктивний), низький (пасивний). Переважна більшість студентів має середній рівень (54,1 % – ЕГ; 54,3 – КГ), далі йдуть представники низького рівня – (відповідно 38,4 % та 38,3%), високий рівень мають відповідно 7,5 % та 7,4 % респондентів. Аналіз результатів констатувального експерименту виявив недостатність розуміння студентами повноти особистісно-професійних якостей, якими має володіти учитель музики, недостатню орієнтацію в різновидах співацько-виконавських прийомів і способів розкриття музичного образу; засвідчив, що студенти залишаються мало досвідченими у функціонуванні співацьких умінь.

Методика формувального експерименту дослідження здійснювалася в три етапи відповідно до логіки особистісно-професійного становлення майбутніх учителів музики в процесі вокального навчання.

Перший – *інформаційно-діяльнісний етап* передбачав формування рухових стереотипів вокальної діяльності, виведення вокально-технічних умінь та навичок студентів на рівень рефлексивного виконання вокальних дій, розвитку всіх акустичних якостей та тембральних характеристик співацького голосу. Навчальний процес на першому етапі спрямовувався на ознайомлення студентів зі специфікою навчальної дисципліни “Постановка голосу”; на зацікавлення студентів мистецтвом вокалу, формування позитивних емоційно-вольових установок, первісної мотивації до занять; організацію діяльності студентів у вокальному навчанні, адаптацію їх до навчального процесу; формування початкових елементарних понять та навичок вокальної діяльності; ознайомлення з правилами гігієни та охорони співацького голосу. Завданнями етапу стало: вироблення співацької постави, формування початкових елементарних навичок звукоутворення та голосоведення: вокального дихання, м’якої атаки звуку. Це вимагало ознайомлення студентів з основними теоретичними положеннями вокальної педагогіки, введення у навчання основних понять і термінів. Використовувалися наступна група репродуктивно-наслідувальних *методів та прийомів* навчання: метод формування слухових уявлень; візуального контролю; педагогічний інструктаж; пізнавальна бесіда; індивідуальний тренаж; прийоми імітування та “успішних спроб”.

Другий – оцінювально-аналітичний етап сприяв розвитку виконавського та активного вокально-педагогічного слуху студентів, формуванню навичок аналізу та діагностики вокальних дій, усвідомленню та контролю барорецепторних, пропріорецепторних, ідеомоторних відчуттів під час фонації, накопиченню еталонних уявлень звучання співацького голосу. Завданнями цього етапу стало оволодіння студентами комплексом вокально-технічних умінь та навичок, формування навичок усвідомленого координування процесом фонації та здійснення оцінювально-аналітичних дій, ґрунтовна теоретична підготовка. Добір методів вокального розвитку здійснювався згідно з метою основного етапу методики, віковими особливостями розвитку організму вокаліста, ступенем сформованості попереднього вокального досвіду, з урахуванням специфіки фахової підготовки майбутніх педагогів - музикантів. Використовувалися наступна група проблемно-пошукових методів навчання: евристичні бесіди; прослуховування зразків еталонного звучання співацького голосу; залучення до концертної діяльності; метод фіксації внутрішніх відчуттів під час фонації; методи впливу на слухові уявлення; методи впливу на м'язові рухи голосового апарату; метод впливу на процес фонації за допомогою тактильних відчуттів; метод візуального контролю; самоспостереження та самоконтроль; методи впливу на зорові та тактильні аналізатори; методичний коментар; синестезія; метод емоційно-образних абстрактних висловів та порівнянь; прослуховування звучання власного голосу в запису; метод співпереживання; порівняння; метод власного вокально-технічного боку виконання з відшуканням бажаного звучання співацького голосу. Вокальний матеріал спрямовувався на подальше вдосконалення співацьких навичок, розвиток вокально-технічних умінь, пошук індивідуального тембрального забарвлення, досягнення емоційного образного виконання, тренуваності та витривалості голосового апарату, вміння витримувати велике фізичне та психологічне навантаження.

Виконавсько-творчий етап передбачав здійснення студентами активної виконавської діяльності в ході проведення звітних концертів класів вокалу, організації форм освітньо-виховної діяльності (тематичних заходів, лекцій-концертів), виконання самостійно-творчих завдань, проходження педагогічно-виконавської практики. Завдання цього етапу: узагальнення та закріплення досвіду вокального виконавства, формування у студентів вокально-виконавських знань, умінь та навичок, необхідних майбутнім вчителям музики для подальшої вокально-педагогічної діяльності, адаптація вокально-виконавських умінь та навичок до умов професійної діяльності, накопичення вокального репертуару для концертно-сценічної діяльності.

На виконавсько-творчому етапі використовувалася група творчо-самостійних методів та прийомів навчання: уявне перенесення, ілюстрування вокального твору, вокальне змагання, творчі завдання та проекти.

Порівняльний аналіз даних початкового (констатувального) та прикінцевого діагностичних зрізів показав, що в особистісно-професійному становленні студентів експериментальної групи відбулися більш істотні

зрушення, ніж у КГ: вищого (творчого) рівня в ЕГ досягло 23,6 %, а в КГ – 11,8%; середнього (продуктивного) рівня в ЕГ досягло 68,4%, у КГ – 49,9%; на низькому (пасивному) рівні в ЕГ було виявлено 8,0 % респондентів, а в КГ – 38,3%. Узагальнені статистичні дані щодо порівняння результатів особистісно-професійного становлення студентів експериментальних та контрольних груп відображено у Табл.1.

Таблиця 1.

Порівняння динаміки особистісно-професійного становлення майбутніх учителів музики в процесі вокального навчання в контрольних (КГ) та експериментальних (ЕГ) групах

Рівні	ЕГ				Дина- міка	КГ				Дина- міка
	Початок		Кінець			Початок		Кінець		
	осіб	%	осіб	%	%	осіб	%	осіб	%	%
Високий	13	7,5	39	23,6	+16,1	12	7,4	21	11,8	+3,4
Середній	87	54,1	110	68,4	+14,3	88	54,3	81	49,9	- 4,4
Низький	64	38,4	15	8,0	- 30,4	63	38,3	63	38,3	0

Так, у результаті впровадження експериментальної методики, високий рівень особистісно-професійного становлення студентів ЕГ збільшився на 16,1%, середній рівень – зріс на 14,3%, низький – зменшився на 8,0%. У контрольній групі суттєвих змін не зафіксовано.

Достовірність результатів експерименту забезпечувалася використанням комплексу статистичних методів, зокрема, пакету прикладних статистичних програм STATISTIKA – для проведення факторного аналізу, методики О. Смирнова, статистичного t-критерію розподілу Стьюдента, критерію однорідності χ^2 .

Отже, отримані результати формуального експерименту засвідчили ефективність та дієвість застосованої методики вокального навчання майбутнього вчителя музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

ВИСНОВКИ

У дисертації викладено результати теоретичного узагальнення і практичного вирішення проблеми особистісно-професійного становлення майбутніх учителів музики в процесі вокального навчання, що знайшло відображення у розробці методики вокального навчання студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу. Результати експериментального дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави зробити такі висновки:

1. Аналіз науково-методичних проблем з вокального навчання

майбутніх учителів музики показав, що вокальна підготовка є важливою складовою їх особистісно-професійного становлення, формування професійних якостей, художньо-естетичних смаків, здатності до художньо-творчої діяльності. Методика вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу передбачає формування навичок усвідомленого координування вокальної діяльності студентів, що полягає в чіткому усвідомленні основних закономірностей вокального процесу, розвитку навичок самодіагностики та самоаналізу власного співацького процесу, досконалому володінні комплексом вокально-технічних навичок.

2. Специфіка педагогічної діяльності ставить перед учителем музики ряд вимог до його особистості, які в педагогічній науці визначаються як *особистісно-професійне становлення*. Особистісно-професійне становлення включає в себе розвиток самосвідомості, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, побудову еталонів у вигляді ідеального образу професіонала, і відбувається на основі виявлених складових особистісно-професійної сфери педагога-музиканта, видів і компонентів його діяльності в умовах педагогічно - організованого музичного середовища під впливом творчих початків і якості конгруентності.

3. У дослідженні доведено, що вокальне навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу забезпечує особистісно-професійного становлення студентів. *Вокальне навчання на засадах особистісно-орієнтованого підходу розглядається як складний процес оволодіння технічними можливостями голосу в поєднанні з досконалим використанням засобів виразності для створення яскравого художньо-музичного образу у вирішенні складних виконавських та музично-педагогічних завдань; особливий вид індивідуальної навчально-виховної роботи студентів, яка здійснюється як суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача та студента і характеризується високим ступенем активності пізнавальних і виховних процесів, а також є засобом підвищення ефективності професійної самопідготовки, самовиховання й самореалізації майбутніх фахівців.*

Визначено структуру особистісно-професійного становлення майбутнього учителя музики у вокальному навчанні, що полягає у єдності таких компонентів: *ціннісно-орієнтаційного, пізнавального, перетворюючого, комунікативного.*

4. Особистісно-професійне становлення майбутніх учителів музики у вокальному навчанні розглядається з позицій компетентнісного (як симбіоз традиційних підходів) та особистісно-орієнтованого підходів, які утворюють складну систему, що характеризується їх співвідношенням та взаємозалежністю. На основі аналізу означених підходів обґрунтовано думку про їх глибинну внутрішню єдність, взаємозв'язок, взаємодоповненість, компліментарність і можливість реалізації та вирішення завдань дослідження.

Обґрунтовано *принципи* вокального навчання студентів на засадах

особистісно - орієнтованого підходу (зв'язок теоретичних знань з практикою; взаємодія чуттєво - наочних засобів; розвиток активності і творчої самостійності студентів; педагогічний супровід розвитку у студентів вокальних умінь та навичок; організація концертної діяльності на основі ціннісних орієнтацій на просвітницьку діяльність) та *педагогічні умови* особистісно-професійного становлення майбутніх учителів у вокальному навчанні (*когнітивні* – умови, при яких інтенсифікується процес засвоєння знань; *аксіологічні* – умови, при яких стимулюються мотиваційні механізми навчання і активно формується ціннісне ставлення і установка на саморозвиток; *практико-орієнтовані* – умови, що спрямовані на створення навчально-розвиваючих моделей вокально-виконавської діяльності, актуалізацію навчального співробітництва, розвиток комунікативної свободи).

5. Обґрунтовано критерії та показники особистісно-професійного становлення майбутніх учителів музики в процесі вокального навчання на засадах особистісно-орієнтованого підходу:

- ступінь фізичного самовдосконалення студентів у процесі вокального навчання з показниками: здатність до тривалої затримки дихання; здатність до здійснення енергійного, глибокого вдиху і спокійного повільного видиху; здатність до здійснення глибокого діафрагмального дихання в стані спокою та в процесі руху; здатність до тривалого, рівного видиху, що супроводжується контролем за щільністю і спрямованістю повітряного потоку;

- міра соціально-громадської спрямованості вокального навчання студентів з показниками: усвідомлене прагнення студентів до участі в шефській та благодійній діяльності; активна позиція студента, бажання обговорити з колегами і педагогом нюанси виступу, зрозуміти причину можливих помилок та усунення їх; прагнення студентів до створення благодійних проектів;

- ступінь вокально-виконавської майстерності з показниками: сформованість компетенцій у вокальному виконавстві; активність студентів у концертній діяльності; готовність до творчої самореалізації у вокально-виконавській діяльності;

- ступінь культурно-естетичного розвитку студентів з показниками: культурний кругозір; творчий простір студента.

Виявлено три рівні особистісно-професійного становлення студентів у вокальному навчанні – пасивний (низький), продуктивний (середній) та творчий (високий).

6. Розроблено організаційно - методичну *модель* особистісно-професійного становлення майбутнього учителя музики у вокальному навчанні на засадах особистісно-орієнтованого підходу. Модель виступає як цілісне, кероване, полікомпонентне, відкрите для зовнішнього середовища утворення, що відображує навчальний процес і функціонує в разі узгодження його окремих компонентів. Структура моделі складається з

таких складових: мети, методологічних підходів, принципів, умов, компонентів, критеріїв, методів, етапів, кінцевого результату.

Згідно означеної моделі розроблено та апробовано у перебігу формульовального експерименту спеціальну *методику* вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу, що спрямовувалася на забезпечення особистісно-професійного становлення студентів. Методика передбачала проведення педагогічної роботи означеного напрямку в *три етапи* відповідно до логіки особистісно-професійного становлення студентів у вокальному навчанні. Перший, *інформаційно-діяльнісний етап* передбачав формування рухових стереотипів вокальної діяльності, виведенню вокально-технічних умінь та навичок студентів на рівень рефлексивного виконання вокальних дій, розвитку акустичних якостей та тембральних характеристик співацького голосу. Використовувалися репродуктивно-наслідувальні методи та прийоми навчання: метод формування слухових уявлень; візуального контролю; педагогічний інструктаж; пізнавальна бесіда; індивідуальний тренаж: прийоми імітування та “успішних спроб”.

Другий етап – *оцінювально-аналітичний*, сприяв розвитку виконавського та активного вокально-педагогічного слуху студентів, формуванню навичок аналізу та діагностики вокальних дій, усвідомленню та контролю барорецепторних, пропріорецепторних, ідеомоторних відчуттів під час фонації, накопиченню еталонних уявлень звучання співацького голосу. Використовувалися проблемно-пошукові методи навчання: евристичні бесіди; прослуховування зразків еталонного звучання співацького голосу; залучення до концертної діяльності; метод фіксації внутрішніх відчуттів під час фонації; методи впливу на слухові уявлення; методи впливу на м'язові рухи голосового апарату; метод впливу на процес фонації за допомогою тактильних відчуттів; метод візуального контролю; самоспостереження та самоконтроль; методи впливу на зорові та тактильні аналізатори; методичний коментар; синестезія; метод емоційно-образних абстрактних висловів та порівнянь; прослуховування звучання власного голосу в запису; метод співпереживання; порівняння; метод власного вокально-технічного боку виконання з відшуканням бажаного звучання співацького голосу.

Виконавсько-творчий етап передбачав активізацію виконавської діяльності студентів в ході проведення звітних концертів класів вокалу, організації форм освітньо-виховної діяльності (тематичних заходів, лекцій-концертів), виконання самостійно-творчих завдань, проходження педагогічно-виконавської практики. Використовувалися творчо-самостійні методи та прийоми вокального навчання: уявне перенесення у концертно-сценічну атмосферу, ілюстрування вокального твору, вокальне змагання, творчі завдання та проекти.

Отримані результати формульовального експерименту засвідчили ефективність запропонованої методики вокального навчання студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу, що було підтверджено статистичними даними зростання рівнів особистісно-професійного

становлення майбутніх учителів музики. Так, порівняльний аналіз даних початкового (констатувального) та прикінцевого діагностичних зрізів показав, що у становленні особистісно-професійної сфери студентів експериментальної групи відбулися більш істотні зрушення, ніж у КГ: вищого (творчого) рівня в ЕГ досягло 29,5 %, а в КГ –8,5%; середнього (продуктивного) рівня в ЕГ досягло 58,2%, у КГ –54,0%; на низькому (пасивному) рівні в ЕГ було виявлено 15,9 % респондентів, а в КГ – 37,5%.

Якісний аналіз засвідчив, що у студентів, які навчались за експериментальною методикою, суттєво збагатились музична ерудиція та грамотність, готовність до налагодження професійно-комунікативних зв'язків, їх емоційно-вольові, організаційні якості, здатність до артистичної саморегуляції; більшість студентів цієї групи також оволоділа навичками самостійної роботи над репертуаром, його інтерпретацією.

Таким чином, отримані результати формувального експерименту засвідчили ефективність та дієвість запропонованої методики вокального навчання майбутнього вчителя музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

Проведене дослідження відкриває перспективи подальшої науково-пошукової роботи в сфері вищої музично-педагогічної освіти: розробки методики формування готовності майбутніх учителів музики до професійного саморозвитку в процесі вокальної діяльності, розв'язання проблем творчої самореалізації студентів у вокальному навчанні та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Хуан Чанхао. Педагогічні принципи та умови вокального навчання майбутніх учителів музики на особистісно-орієнтованих засадах /Чанхао Хуан //Теорія і методика мистецької освіти : Збірник наукових праць [ред. колегія О.П. Щолокова та ін.] – К: Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. – Вип.22(27) – Серія 14. – С. 150-155.

2. Хуан Чанхао. Критерії та рівні становлення особистісно-професійних якостей майбутніх учителів музики у вокальному навчанні/ Чанхао Хуан // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – Випуск № 3(67). – С.118 -128.

3. Хуан Чанхао. Принципи реалізації педагогічних умов вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу /Чанхао Хуан // Наукові записки: Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – Випуск 132. – С. 234-241

4.Хуан Чанхао.Методичні основи вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно - орієнтованого підходу / Чанхао Хуан // Наукові записки: Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Випуск 133. – С.227-234.

5. Хуан Чанхао. Формування артистичних умінь майбутнього учителя музики в процесі вивчення фахових дисциплін /ЧанхаоХуан // Вісник Луганськ. нац. пед. у-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – № 2 (299). – 2016. – С. 127-132.

6. Huang Changhao, Savchenko R. Component structure of professional and personal formation of the future teachers of music in vocal training / Changhao Huang, R. Savchenko // Innovative solutions in modern science. – Dubai, 2016. – № 6(6). ISSN 2414 – 634X. – С.27-38.

7. Хуан Чанхао. Сучасні тенденції розвитку вокального навчання майбутніх учителів музики. І Міжнародні читання пам'яті академіка Анатолія Авдієвського / Чанхао Хуан. – К., 2017. – С.129-131.

АНОТАЦІЇ

Хуан Чанхао. Методика вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2018.

Актуальність дисертаційного дослідження обумовлена системністю розглядання одного з найбільш визначальних аспектів підготовки майбутніх педагогів-музикантів – особистісно-професійного становлення у вокальному навчанні. Розроблено та експериментально перевірено методику вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу. У дослідженні виділено структурні компоненти особистісно-професійного становлення у вокальному навчанні студентів: ціннісно-орієнтаційний пізнавальний, перетворюючий, комунікативний.

Доведено, що ефективність особистісно-професійного становлення у вокальному навчанні ґрунтується на методологічних підходах – особистісно-орієнтованому і компетентнісному та залежить від забезпечення відповідних педагогічних принципів, умов та методів навчання. Розроблено, теоретично обґрунтовано і експериментально перевірено організаційно-методичну модель вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу та відповідну методику, яка впроваджувалася на трьох етапах дослідження: інформаційно-діяльнісному, оцінювально-аналітичному та виконавсько-творчому. Ефективність методики вокального навчання майбутніх учителів музики на засадах особистісно-орієнтованого підходу підтвердилася математико-статистичною перевіркою (пакету прикладних статистичних програм STATISTIKA, методики О. Смирнова, статистичного t-критерію розподілу Стьюдента, критерію однорідності χ^2).

Ключові слова: особистісно-професійне становлення, вокальне

навчання, майбутній учитель музики, методологічні підходи, педагогічні принципи та умови, поетапна формувальна методика.

Хуан Чанхао. Методика вокального обучения будущих учителей музыки на основе личностно-ориентированного подхода.– Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2018.

Актуальность диссертационного исследования обусловлена системностью рассмотрения одного из наиболее определяющих аспектов подготовки будущих педагогов-музыкантов – личностно-профессионального становления в вокальном обучении. Разработанная экспериментально проверена методика вокального обучения будущих учителей музыки на основе личностно-ориентированного подхода. В исследовании выделены структурные компоненты личностно-профессионального становления в вокальном обучении студентов: ценностно-ориентационный познавательный, преобразующий, коммуникативный.

Доказано, что эффективность личностно - профессионального становления в вокальном обучении основывается на методологических подходах – личностно-ориентированном и компетентностном, зависит от обеспечения соответствующих педагогических принципов, условий и методов обучения. Разработана, теоретически обоснованная и экспериментально проверена организационно - методическая модель вокального обучения будущих учителей музыки на основе личностно-ориентированного подхода, которая внедрялась на трех этапах исследования: информационно-деятельностном, оценочно-аналитическом и исполнительско-творческом. Эффективность методики вокального обучения будущих учителей музыки на основе личностно-ориентированного подхода подтвердилась математико - статистической проверкой (пакета прикладных статистических программ STATISTIKA, методики А.Смирнова, статистического t-критерия распределения Стьюдента, критерия однородности χ^2).

Ключевые слова: личностно-профессиональное становление, вокальное обучение, будущий учитель музыки, методологические подходы, педагогические принципы и условия, поэтапная формирующая методика.

Huang Changhao. Methodology of teaching saxophone for beginner students in non-school specialized education institutions. – Manuscript.

Thesis for a candidate s degree on specialty 13.00.02 – theory and methods of musical education. – National Pedagogical University named after M.P. Dragomanova. – Kyiv, 2018.

The relevance of the dissertation research is due to the systematic consideration of one of the most defining aspects of the preparation of future music

teachers – personal and professional development in vocal training. The methodology of vocal training of future music teachers is developed and experimentally tested on the basis of the personality-oriented approach. The research identifies the structural components of personal and professional development in the vocal teaching of students: value-orientation cognitive, transformative, communicative.

It is proved that the effectiveness of personal and professional development in vocal education is based on methodological approaches – person-oriented and competent, depends on the provision of appropriate pedagogical principles, conditions and methods of teaching. The organizational and methodological model of pedagogical leadership has been developed, theoretically substantiated and experimentally tested. vocal training of future music teachers on the basis of the personality-oriented approach, which was introduced at three stages of the research: information-activity, evaluation-analytical and performing-creative. The effectiveness of the method of vocal training of future music teachers on the basis of a personality-oriented approach was confirmed by a mathematical-statistical test (a package of applied statistical programs STATISTIKA, A. Smirnov's methods, a statistical t-criterion for Student distribution, a criterion of homogeneity).

Key words: personal-professional formation, vocal training, future music teacher, theoretical approaches, pedagogical principles and conditions, step-by-step formative methodology.